

संबंधित कृती

प्रकरण २ : व्यवस्थापनाचे प्रेरक घटक

- १) अ) स्व-मूल्यांकनाच्या पद्धतीचा उपयोग करून तुमच्या मूल्यांचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) व्यक्तिगत स्वरूपामध्ये तुमच्यातील (तुमच्यामधील) विविध मूल्यांची सूची तयार करा.
क) आंतरिक व बाह्य मूल्यांचे निरीक्षण करून नोंद करा.
ड) कारणे देऊन हे तुमचे मूल्ये का आहे? या कृतीचे निकष लिहा.
- २) अ) तुमच्या ध्येयांचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) तुमच्यामधील व्यक्तिगत स्वरूपाची आणि विविध ध्येयांची सूची तयार करा.
क) व्यक्तिगतध्येय, सामूहिकध्येय आणि सवयीनुसार घेतलेल्या ध्येयांचे वर्गीकरण करा व ओळखा.
ड) व्यक्तिगत ध्येय, सामूहिक ध्येय आणि सवयीनुसार घेतलेले ध्येय असे ओळखण्याची कारणे देऊन कृतीचे निकष लिहा.
- ३) अ) कौटुंबिक स्तराचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ब) विविध प्रकारच्या स्तरांची सूची तयार करा.
क) पारंपरिक, परिवर्तनशील व व्यक्तिगत स्तराचे वर्गीकरणाचे निरीक्षण करा व ओळखा.
ड) पारंपरिक, परिवर्तनशील व व्यक्तिगत स्तराचे वर्गीकरणाच्या कृतीचे कारण देऊन निकष लिहा.
- ४) अ) समाजात दिसणाऱ्या पारंपरिक/परिवर्तनशील/व्यक्तिगत स्तर ओळखा.
ब) विविध प्रकारच्या स्तरांमध्ये त्यांचे वर्गीकरण करा.
क) समाजामध्ये या स्तराचे अनुकरण का बरे केले जाते याचे कारण ओळखा.
ड) कौटुंबिक स्तरामध्ये परिवर्तनाचे कारण लिहा.

प्रकरण ३ : व्यवस्थापन प्रक्रिया

- १) तुमच्या मित्र/मैत्रिणीचा वाढदिवस साजरा करण्यासाठी व्यवस्थापन प्रक्रियेचा उपयोग :

अ) नियोजन :

- पार्टीसाठी तारीख, वेळ आणि जागा ठरवा
- कोणते मित्र/मैत्रिणी बोलवायचे याचा निर्णय घ्या.
- समूहातर्फे कोणती भेटवस्तू द्यायची याचा निर्णय घ्या.

ब) नियंत्रण :

- ठरविलेली तारीख, वेळ आणि जागा सर्वांना सोयीची आहे का ते तपासून पहा.
- जर सोयीची नसेल तर इतर सदस्यांच्या बरोबर चर्चा करून बदल करा.
- तारीख, वेळ आणि जागा या बाबतीत सर्वांना सोयीस्कर असा नवा निर्णय घ्या.

क) मूल्यांकन :

- पार्टीच्या यशस्वीतेचा आढावा घ्या.
- तारीख, वेळ आणि जागा या बाबतीत घेतलेला नवा निर्णय सर्वांसाठी चांगला ठरला का?
- भविष्यामध्ये यासारखा दुसरा समारंभ ठरवायचा असेल तर कोणत्या गोष्टी तुम्ही लक्षात ठेवाल?

प्रकरण ४ : निर्णय घेणे

- १) अ) कुटुंबामध्ये घेतलेले सवयीनुसार व बौद्धिक निर्णय निरीक्षण करून लिहा.
ब) कुटुंबामध्ये घेतलेल्या विविध निर्णयांचे निरीक्षण करून निर्णयाचे वर्गीकरण करा.
क) निर्णयाचे वर्गीकरण देऊन या निर्णयामध्ये बदलाव का झाला याचा निकष लिहा.
- २) अ) समवयस्क मित्र/मैत्रिणींचे व्यक्तिगत वा सामूहिक निर्णयाचे निरीक्षण करून लिहा.
ब) जी सहजरित्या घेऊ शकतो त्यांची सूची तयार करा.
क) कोणत्या प्रकारचे निर्णय हे सहज घेता येतात त्याचे कारण व निकष लिहा.

पाठ ५ : कौटुंबिक संसाधने

- १) तुमच्या कुटुंबाजवळ उपलब्ध असलेल्या मानवीय आणि अमानवीय संसाधनांची यादी करा.
- अ) कुटुंबाजवळ उपलब्ध संसाधनांचे निरीक्षण करा.
- ब) निरीक्षण केलेल्या संसाधनांची यादी करा.
- क) यादीतील संसाधनांचे वर्गीकरण करा.
- ड) संसाधनांची उपयुक्तता आणि अंतर्गत संबंध ओळखा.

- २) तुमच्या शहरात उपलब्ध असलेल्या सामुदायिक सेवांचे निरीक्षण करून त्यांचा लोकांना होणाऱ्या उपयोगाचे पृथक्करण करा.
- अ) तुम्हाला आणि तुमच्या कुटुंबाला उपलब्ध असलेल्या सामुदायिक सेवांचे निरीक्षण करा.
- ब) निरीक्षण केलेल्या सामुदायिक सेवांची यादी करा.
- क) उपलब्ध सेवांचा उपयोग व एकमेकांशी (अंतर्गत) नाते ओळखा.
- ड) निष्कर्ष काढा.

प्रकरण ६ : कुटुंबाचे निवासस्थान

- १) तुमच्या घराजवळच्या भागामधील विविध घरांचे निरीक्षण करा आणि त्यांच्यामधील साम्य आणि फरक लिहा.

घर नंबर	प्रकार	इतर घरांबरोबरचे साम्य	फरकाचे मुद्दे
१.			
२.			
३.			
४.			
५.			
६.			

- २) इको फ्रेंडली घरांची चित्रे इंटरनेटवर शोधा. त्यामधील कमीत कमी पाच चित्रांच्या प्रिंट्स काढा आणि वहीमध्ये चिकटवा. खालीलप्रमाणे रकाने करून त्यामध्ये त्यांची निरीक्षण केलेली वैशिष्ट्ये लिहा.

अ.क्र.	घटक	वर्णन
१.	बांधकामासाठी वापरलेले साहित्य	
२.	बगिचा	
३.	प्रकाश योजनेची पद्धत	
४.	पाणी पुरवठा योजना	
५.	ड्रेनेज व्यवस्था	
६.	घनकचरा विल्हेवाट व्यवस्था	
७.	इतर	

पाठ ७ : घरातील फर्निचर

- १) आधुनिक फर्निचरची चित्र गोळा करा.
 - अ) सर्व चित्रे फाईलमध्ये खोल्यांनुसार चिकटवा.
 - ब) चित्रांना नावे द्या.
 - क) प्रत्येक फर्निचरचा उपयोग आणि काळजी यासंबंधी लिहा.
- २) विविध खोल्यांमध्ये फर्निचरची रचना दर्शविणारी चित्रे गोळा करा. चित्रात दिसून आलेल्या फर्निचर मांडणीच्या सर्वसाधारण तत्वांबद्दल थोडक्यात लिहा.
- ३) घरगुती पद्धतीने द्रव आणि घन लाकडी पॉलिश तयार करणे.
- ४) दुसऱ्या प्रकारचे घरगुती लाकडाचे पॉलिश तयार करा.

पाठ ८ : पुष्परचना आणि सजावट

- १) विविध प्रकारच्या पुष्परचना तयार करणे.

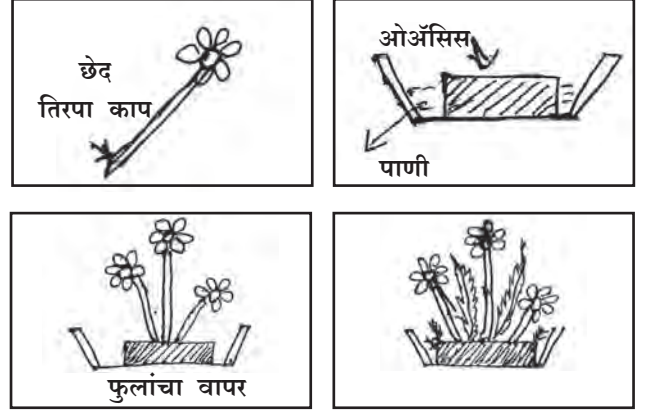
साहित्य : विविध प्रकारची फुले-पाने, पुष्पपात्र, घट्ट स्पंज (ओअॅसिस), कात्री, रबर, टाचण्या, चिकटपट्टी.

कृती :

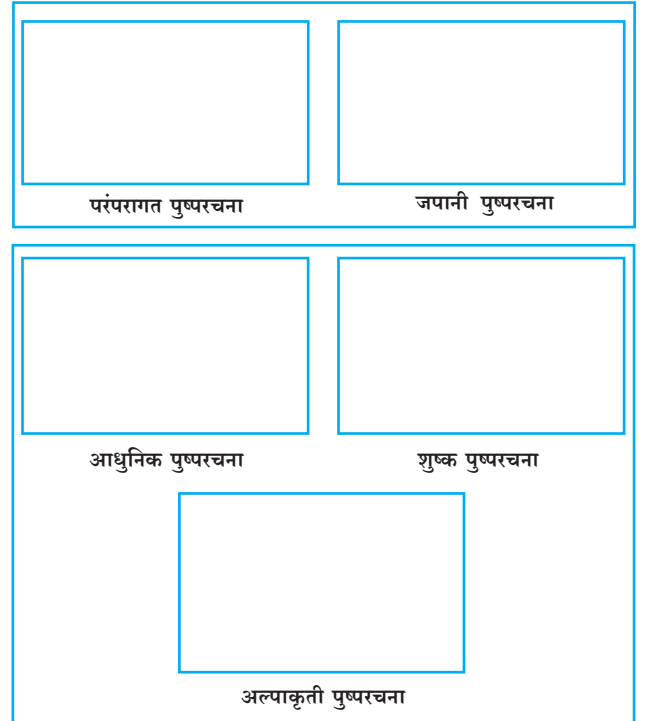
 - आवश्यक असलेली फुले (जर्बेरा, गुलाब, निशिंगंध, ग्लॅडिओलिया, ऑर्किड इत्यादी). ताजी, टवटवीत, अर्धवट उमललेली फुले निवडा.
 - विविध प्रकारची, विविध आकाराची पाने निवडा.
 - पानांना पुष्परचनेला साजेसा असा आकार द्या.
 - पुष्पपात्रांमध्ये घट्ट स्पंज (ओअॅसिस) ठेवून तो पूर्ण भिजेला एवढे पाणी घाला.
 - मोठी व गडद रंगाची फुले निवडून ती पुष्परचनेच्या केंद्रबिंदूस्थानी वापरा.
 - पुष्परचना तयार करताना विषम संख्येत फुलांचा वापर करा.
 - फुलांच्या मागे, आजूबाजूला पाने लावा.
 - पाना फुलांच्या दांड्या सरळ नसतील, वाकलेल्या असतील तर त्यांना दुसऱ्या दांड्यांचा आधार देऊन चिकटपट्टीने सरळ करून घ्या.
 - छोटी पाने, गवत यांचा वापर ओअॅसिसला झाकण्याकरिता करा.
 - पुष्परचना बरेच दिवस ताजीतवानी राहावी याकरिता मीठ, साखर, बोरॅक्स, तारीख उलटून गेलेल्या

औषधी गोळ्या, बर्फाचे तुकडे, कोळसा यांपैकी कोणत्याही एकाचा वापर करा.

- पुष्परचना तयार झाल्यानंतर पुष्पपात्राखाली छोटी चटई (मॅट) ठेवा. पुष्परचनेच्या बाजूला दिवा, मेणबत्ती, रंगीत दगड, शंख, शिंपले, मोती यांचा वापर करता येतो.
- पुष्परचनेला अनुरूप नाव द्या.

- २) विविध प्रकारच्या फुलांची, पानांची चित्रे गोळा करून वहीत चिकटवून (स्कॅपबुक) त्यांना नावे द्या.
- ३) पुष्परचना तयार करून त्यांचे फोटो काढून चौकोनात चिकटवा.

४) शुष्क पुष्परचनेकरिता लागणारे साहित्य गोळा करा.

- **वाळलेली फुले** : उपलब्ध असलेली फुले वाळवा. त्याला स्वच्छ करा. आवडीनुसार रंगवा किंवा तशीच ठेवा.
- **पाने** : सायकस, पाम इत्यादी पानांना स्वच्छ करा. पानांना आवडीनुसार आकार देऊन वाळवा. पानांना रंग द्या किंवा ती तशीच ठेवा गोल्डन. सिल्व्हर व इतर रंगांचा वापर करू शकता.
- **इतर वाळलेली वनस्पती** : गव्हाच्या ओंब्या, ज्वारी-बाजरीची कणसे, कपाशीचे बोंड, झाडांचे बुंधे, गवत इत्यादी. यांना साफ करून वाळवून रंगवा.
- **इतर साहित्य** : विविध आकाराचे दगड, शिंपले, शंख, कागदी फुले, कापडी फुले, प्लास्टिकची फुले इत्यादी.

प्रकरण १ : लॅन्डस्केपींगची ओळख

अ) लॅन्डस्केपींग, परसबागेची कात्रण वही तयार करा.

१. लॅन्डस्केपींग आणि परबागेची चित्रे गोळा करा.
२. योग्य तऱ्हेने ओळखण्यासाठी त्यांना नाव द्या.
३. प्रत्येक चित्रातील वेगळेपणा आणि वैशिष्ट्य स्पष्ट करा.

ब) शाळेत/महाविद्यालयात छोट्या परसबागेचा सामूहिक प्रकल्प करा.

१. छोट्या कुंड्यांमध्ये कोथिंबीर (धने) पेरू शकता.
२. कांदे, बटाटे, आले छोट्या कुंड्यांमध्ये सहजरित्या लावू शकता. त्यांची निगा राखणेही सोपे आहे. बिया पेरण्यासाठी आणि बटाटे लावण्यासाठी प्लास्टिक ट्रेचा वापर करू शकता. ज्याची लांबी रुंदी १८" x १२" आहे आणि खोली ६ इंच आहे. हे वाहून न्यायला आणि प्रदर्शनाला चांगले असतात.
३. समूह प्रकल्पात वापरलेल्या बियाण्यांचा तक्ता तयार करा. पारदर्शक पाकिटात बिया टाकून तक्त्यावर लावा. प्रत्येकाखाली त्यांचे नाव लिहा.

क) जवळील झाडांच्या नर्सरीला भेट द्या, तेथील इनडोअर आणि आऊट डोअर झाडांच्या प्रकारांचे निरीक्षण करा.

१. इनडोअर (आतील) आणि आऊटडोअर (बाहेरील) झाडांची यादी तयार करा.
२. या झाडांची निगा कशी राखायची हे थोडक्यात लिहा.

पाठ १० : गृहस्वच्छता

१) द्रव्य स्वच्छतक तयार करणे :

प्रति ५ लिटर प्रमाणे

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	पाणी	५ लीटर
२.	युरिया	१०० ग्रॅम
३.	कॉस्टिक सोडा	१०० ग्रॅम
४.	टी. एस. पी. Trisodium Phosphate	८० ग्रॅम
५.	अॅसिड स्लरी	५०० ग्रॅम
६.	परफ्यूम, रंग	आवड व आवश्यकतेनुसार

सूचना :

- सर्व मिश्रण लाकडी चमच्याने ढवळावे.
- प्रत्यक्ष हाताचा उपयोग करू नये.

कृती :

- १) ३ लीटर पाणी एका मोठ्या बाऊलमध्ये घेऊन यामध्ये अॅसिड स्लरी टाकावी व लाकडी चमच्याने ढवळावे.
- २) आता २ लिटर पाण्यामध्ये कॉस्टिक सोडा मिसळावा.
- ३) कॉस्टिक सोड्यामुळे मिश्रण गरम होते त्यामुळे हे मिश्रण थोडे थंड होऊ द्यावे.
- ४) आता वरील दोन्ही मिश्रण एकत्रित करून या मिश्रणाला हळूवारपणे ढवळावे.
- ५) हे मिश्रण पुन्हा घट्ट हवे असल्यास यात ग्लेबर्स सॉल्ट टाकावे.
- ६) जेव्हा हे मिश्रण पादरशी होईल तेव्हा यात रंग आणि सुगंधके (परफ्यूम) टाकावे.
- ७) हे मिश्रण योग्य प्रकारच्या बाटल्यांमध्ये भरून काळजीपूर्वक साठवावे.

२) भांडी धुण्याचे द्रव्य :

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	अल्फा फोम	५० ग्रॅम
२.	स्क्रबिंग पावडर	२ ग्रॅम
३.	पाणी	२०० मिली.

क्र.	साहित्य	प्रमाण
४.	कलर	आवश्यकतेनुसार
५.	थिकनर	२ ते ३ ग्रॅम
६.	सुगंधके	आवडीनुसार कोणतीही

कृती :

- १) एका बाऊलमध्ये ५० ग्रॅम अल्फा फोम घ्यावे.
- २) या द्रावणात २ ग्रॅम स्क्रबिंग पावडर टाकावे.
- ३) यामध्येच काही थेंब ऑरेंज परफ्यूम टाकावे.
- ४) या सर्व मिश्रणात पाणी टाकावे.
- ५) वरील सर्व मिश्रण एकजीव होईपर्यंत ढवळावे.
- ६) हे मिश्रण पारदर्शी होईपर्यंत ढवळत रहावे.
- ७) या मिश्रणात आपल्या आवडीनुसार रंग टाकावा.
- ८) हे मिश्रण पुन्हा घट्ट हवे असेल तर (Thickner) थिकनर टाकावे.
- ९) आपले भांडी धुण्याचे द्रव्य (Dish wash jel) तयार झाले.

३) लादी स्वच्छतक द्रव्य :

क्र.	साहित्य	प्रमाण
१.	गॅलेक्सिकल पेस्ट	१०० ग्रॅम
२.	पाणी	११०० मिली.
३.	सुगंधके	आवश्यकतेनुसार
४.	रंग	आवश्यकतेनुसार

कृती :

- १) एका बाऊलमध्ये वरील प्रमाणात पाणी घेऊन या पाण्यामध्ये गॅलेक्सिकल पेस्ट टाकावी.
- २) यानंतर हे मिश्रण हळूहळू ढवळावे.
- ३) तयार झालेल्या मिश्रणात रंग आणि सुगंधके मिसळावी.
- ४) या स्वच्छतकामध्ये लिंबूयुक्त सुगंधकाचा उपयोग करावा. ज्यामुळे टाईल्स व बाथरूममधील जंतू नष्ट होतात.
- ५) तयार झालेले मिश्रण एका रुंद तोंडाच्या बॉटलमध्ये भरावे.

□□□

कठीण शब्दार्थ संग्रह

- **अपार्टमेंट** : अनेक फ्लॅट्स असलेल्या इमारतीला अपार्टमेंट असे म्हटले जाते.
- **बंगले** : सर्वसाधारणपणे बंगला हे छोटे, चौरस, एक मजली आणि सर्व चारही बाजूंना मोकळी जागा असलेले घर असते.
- **नियंत्रण** : नियंत्रण म्हणजे नियोजन कार्यरत करणे आणि जेव्हा आणि जिथे आवश्यक असेल तिथे त्याचे समायोजन करणे.
- **कॉटेजेस** : ऐतिहासिकदृष्ट्या हे एक लहान घर असते. ज्याचे छप्पर गवत किंवा तत्सम वनस्पती साहित्य वापरून बनविलेले असते.
- **निर्णय घेणे** : एखादी समस्या सोडविण्यासाठी किंवा एखादी परिस्थिती हाताळण्यासाठी उपलब्ध असलेल्या अनेक पर्यायांमधून पर्यायाची निवड करणे म्हणजे निर्णय घेणे.
- **गृहव्यवस्थापन** : गृहव्यवस्थापन म्हणजे नियोजन, संघटन, नियंत्रण आणि मूल्यांकन करून कुटुंबाजवळ उपलब्ध असलेल्या संसाधनांच्या उपयोगाने कुटुंबाची ध्येये साध्य करणे होय.
- **गृहस्वच्छता** : जे. पी. शरीच्या मतानुसार “सौंदर्य आणि आरोग्य प्राप्त करण्यासाठी गृहस्वच्छता हा अतिशय सोपा मार्ग आहे.”
- **मानवी संसाधने** : व्यक्तिगत वैशिष्ट्ये व गुण विशेषांचा समावेश असलेल्या आणि मानवामध्ये आंतरिकरित्या निर्माण झालेल्या संसाधनांना मानवी संसाधने असे म्हणतात.
- **पर्यावरण अनुकूल घरे (इको फ्रेंडली हाऊसेस)** : पर्यावरणाची हानी होणार नाही याचा विचार करून आधुनिक तंत्रज्ञानाने बांधलेली घरे.
- **प्रेरणा देणे** : ही नियंत्रणामधील पहिली अवस्था आहे याचा अर्थ कार्य चालू करणे आणि कार्यरत राहणे असा आहे.
- **मूल्यांकन** : मूल्यांकन म्हणजे पूर्ण झालेल्या क्रियेचा आढावा घेणे आणि भविष्यातील नियोजनासाठी मार्गदर्शन मिळविणे.
- **फ्लॅट** : इमारतीमधील केवळ काही भाग व्यापणारा परंतु सर्व सोयी अंतर्भूत असलेला घराचा प्रकार.
- **पुष्परचना** : फुले, पाने, इतर साहित्य यांची रूपे (forms) पोत आणि रंग यामधील सुसंगती लक्षात घेऊन केलेली कलात्मक रचना म्हणजे पुष्परचना.
- **फर्निचर** : फर्निचर म्हणजे घर किंवा कार्यालय, काम करण्यासाठी किंवा राहण्यासाठी वापरले जाणारे व हलविता येऊ शकणारे सामान होय.
- **सर्वसाधारण मूल्यांकन** : अत्यंत प्रासंगिक आणि व्यक्तीपूरक असलेले मूल्यांकन.
- **ध्येय** : ध्येय हा असा शेवटचा बिंदू असतो, की त्यास प्राप्त करण्यासाठी व्यक्ती किंवा कुटुंब कार्य करते.
- **परसबाग** : अशी जागा जेथे स्वयंपाकघरात वापरण्यात येणाऱ्या भाज्या, फळे आणि सेवन करण्यास उपयोगी वनस्पती (Herbs) याची लागवड केली जाते.
- **लँडस्केपींग** : लँडस्केपींगमध्ये सौंदर्यानुभवाच्या दृष्टीने घराबाहेरील आराखडा तयार केला जातो. यात गवत, झाडे, फुलझाडे, पाण्याची रचना (सौंदर्यपूर्ण) दगड, कुंपण, फुलांचे वाफारे याचा वापर केलेला असतो.

- **व्यवस्थापन** : तुमच्याजवळ जे आहे ते वापरून तुम्हाला जे हवे आहे ते साध्य करणे.
- **नियोजन** : नियोजन म्हणजे उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी योजना आखणे.
- **पेंट हाऊसेस** : इमारतीच्या (अपार्टमेंट बिल्डिंगच्या) छतावर बांधलेले छोटे आणि पूर्णपणे स्वतंत्र असलेले घर याला पेंट हाऊस असे म्हणतात.
- **रो हाऊसेस** : रो हाऊसेस म्हणजे एकाच कुटुंबासाठी असलेले, परस्परांना एक सामाईक भिंतीने जोडलेले घरांचे प्रकार होत.
- **संसाधने** : वेगवेगळ्या मागण्यांच्या पूर्ततेकरिता आवश्यक ती सुप्तशक्ती असणारे महत्त्वपूर्ण घटक म्हणजे संसाधने.
- **विशिष्ट मूल्यांकन** : सविस्तरपणे केले जाणारे मूल्यांकन.
- **स्तर** : स्तराला मूल्यांकनाचा पाया समजला जातो.
- **स्टुडिओ अपार्टमेंट** : स्टुडिओ अपार्टमेंट किंवा स्टुडिओ प्लॉट हा अगदी छोटा, झोपण्याची वेगळी खोली नसलेला फ्लॅट असतो.
- **गादीचे फर्निचर** : सामान्यतः लाकडी आणि साहित्याचे फर्निचर वापरण्यास सोयीस्कर नसते म्हणून त्यांना गादीचा उपयोग करून परिसज्जा केले जाते. यालाच गादीचे फर्निचर असे म्हणतात.
- **मूल्य** : मूल्य म्हणजे जीवनातील आवश्यक गोष्टी ज्यांना आपण योग्य, इच्छित व इष्ट समजतो.

Bibliography

- Anna Hong Rutt. (1967). *Home Furnishing*. Second Edition, Wiley Eastern Private Limited., New Delhi.
- Barbara Pearce. (1973). *Step by Step Guide to Flower Arranging*. Hamlyn London, New York.
- Deshpande R. S. (1960). *Modern Ideal Homes for India*, United Book Corporation, Pune
- Deshpande R. S. (1985). *Build your Own Home*, United Book Corporation, Pune.
- Gross Irma and Crandall Elizabeth. (1963). *Management for Modern Families*, Appleton Century Crafts, New York.
- John March and Penney. (1969). *Japanees Flower Arrangement Ikebana*, Hamlyn, London, New York.
- Khadse Indira. (2003). *Gruha Sajawat*. Himalaya Publishing House.
- Khadse Indira. (2003). *Home management*. Himalaya Publishing House.
- Khadse Indira. (2006). *Gruha Vyavasthapan*. Himalaya Publishing House.
- Keith Davitt, (2004). *Beyond the lawn Unique: Outdoor spaces for modern living*. Quarry Books publishing
- Kukade S., Ratnaparkhi, M. Sundaresh. G. (2006). *Home Management*, Sheth Publishers Pvt. Ltd., Mumbai.
- Limaye and Munshi (1998). *Home Management and Family Housing*. Standard Publication, Nagpur.
- Limaye Kshama. (2005). *Gruha Vyavasthapanachi Mulatatve*. Sheth Publication.
- Limaye Kshama. (2007). *Home Management and Family Housing*. Sheth Publisher Pvt. Ltd. Mumbai.
- *Landscaping and Garden Remodelling (Sunset)*, (1978): Lane Publishing Co. Menlo Park, California.
- Maharashtra State Board Secondary and Higher Secondary Education, Pune, (2018). *Home Management. Std XI*.
- Marshall Cavendish, (1972). *Designing your garden*. Marshall Cavendish Books Limited.

- Meredith. (1963). *Landscape Planning Better Homes and Gardens*. Meredith publishing Company.
- Mullick Premalata (1984). *Elements of Home Science*. Kalyani Publishers. New Delhi.
- Munshi Bhagyalaxmi and Limaye Kshama. (1998). *Home Management and Family Housing*. Standard Publication, Nagpur.
- Munshi Jathar. (2001). *Griha Vyavasthapan*. Pimlapapure and Co. Mahal, Nagpur.
- Nickell and Dorsey. (1983). *Management in Family Living*. Wiley Earsten Ltd. New Delhi.
- Nickell Paulena and Dorsey Jean M.(1970). *Management in Family Living*, Wiley Eastern Ltd, New Delhi.
- Pandit M. R. and Seethal laxmi. *Home Management*. Nirali Publication.
- Ratnaparkhi M. S. (2017). *Elements of Planning-Reference Material*.
- Savrirayan Sarojini (1975). *Home Management*, Neel Kantha Publishers, Bombay.
- Stelli Soundararaj (1990). *A Textbook of Household Art*. Orient Longman Limited, Madras.
- Sulbha Gonge and Triveni Farphade. (2005). *Kautumbik Sansadhanache Vyavasthapan Ani Griha Sajawat*, Pimlapapure and Co. Nagpur.
- Sundaresh Gita. *Residential Space Planning and Furnishing* - Reference Material
- Swanson betty.(1981). *Introduction to Home Management*, Macmillan Co, New York.
- Varghese M. A., Ogale N. N., and Srinivasan. (1985). *Home Management*. New Age International (P), Limited, New Delhi.
- Vinayak J. S. *Home Management and Interior Decoration*. Sanjeeva Publisher, Merath.
- Vyawhare L, Pushparekha.A. (2018). Shri. Mangesh Prakashan, 23 New Ramdaspath, Nagpur.

Websites

- <http://www.allindiaflorist.com/flowerarrangement.html>.
- [www.thebeterindia.com/List A plants](http://www.thebeterindia.com/ListAplants).
- www.floralcraftsource.com <http://gosmartbricks.com/types-of-houses-in-india/>
- <https://www.homestratosphere.com/types-of-houses/>
- [www.moneycrashers.com how to save money with a home garden](http://www.moneycrashers.com/how-to-save-money-with-a-home-garden)
- <https://www.quora.com/What-are-the-different-types-of-houses-in-India>
- [www.sodgood.com/gardening basics](http://www.sodgood.com/gardening-basics)
- <https://stylesatlife.com/articles/types-of-houses-in-india/>
- <https://www.theflowerexpert.com/content/flowerart/flower-arrangements>
- [http://vikaspedia.in/social-welfare/urban-poverty-alleviation-1/schemes-urban-poverty alleviation/pradhan-mantri-awas-yojana-housing-for-all-urban](http://vikaspedia.in/social-welfare/urban-poverty-alleviation-1/schemes-urban-poverty-alleviation/pradhan-mantri-awas-yojana-housing-for-all-urban)
- <http://en.wikipedia.org/wiki/floristny>.

